на група. Правління товариства дбало, щоб кожна філія мала власну бібліотеку.Крім того, розповсюджувалися українські книжки і преса, зокрема тижневик “Наше життя”, а також “Народна Просвіта”, “Аматорський театр”, “Українське пасічництво”, “Духовна бесіда”, “Світ”, “Сільський господа]?” та інші видання.

У 1928 році засновано кооперативну книгарню “Буг”, де можна було придбати українські книги. Видано два річники “Холмського Народного Календаря” на 1923 і 1924 роки та збірник М.Ваврисевича “Холмські народні колядки”.

При централі товариства діяв жіночий гурток, котрий чимало уваги приділяв збиранню українського фольклору та етнографічних матеріалів у надбужанських селах.

Товариство тісно співпрацювало з Українською Парламентською Репрезентацією. Однак з другої половини 20-х років міжпартійні конфлікти перекинулись і на “Рідну Хату”. Це дало підстави люблінському воєводі заборонити його діяльність. Офіційна підстава - “диверсійна діяльність, тобто сприяння комуністичному рухові”. Єдиними українськими структурами на Холмщині і Підляшші залишились українські кооперативи. Незважаючи на плідну працю протягом одинадцяти років “Рідної Хати” на Холмщині і Підляшші, спроба національно-культурного відродження не забужанських землях в умовах польської окупації зазнала невдачі, хоч і залишила помітний слід в їх новітній історії.

ДЖЕРЕЛЬНІ ПРИПИСИ

1. Пастернак Є. Нарис історії Холмщини і Підляшшя. - Едмонтон - Торонто, 1968. - с.129.
2. Назарук В. Михайло Грушевський і Холщина та Підляшшя // Варшавські українознавчі записки. - Варшава, 1994. - ч. 2. - с. 49.
3. Сирник М. Комісаріат народної освіти для Холмщини, Підляшшя і Полісся // Зустрічі / Варшава/, 1989. -№ 5.-с. 101.
4. Див.: Павлюк І.З. Українські часописи Волині, Полісся. Холмщини та Підляшшя / 1917-1939/. - Львів - Луцк, 1997. - с. 87.
5. Купріянович Р. Товариство “Рідна Хата" /1919-1930 рр./: З історії українського національного життя на Холмщині та Південному Підляшші в міжвоєнний період//Світовий конгрес українців Холмщини і Підляшшя: Матеріали наукової конференції. - Львів. 1996. - с. 78.

SUMMARY

This article deals with endeavour of national and cultural regeneration on the territory of Holmshchyna and Pidlyashya (1918-1930) under the occupation conditions of these ethnic Ukrainian lands by Poland.

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО НА ПОГОРИННІ

Цимбалюк В.І.,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правознавства

Погориння (Погоринська волость) в X - XIII ст. було окремою територіальною одиницею. Літописи містять інформацію про 16 давньоруських поселень у басейні р.Горинь. Першими згадувалися Дорогобуж і Острог (Літопис Руський, 1989, с. 125,155), а з середини XII ст. згадують ще десять погоринських поселень: Пересопниця, Чемерин, Корчеськ, Заріческь, Мильськ, Сапогинь, Шумськ, Тихомль, Вигошев, Гнойниця, Дубровиця, Каменець, Ізяслав та Степань (Літопис Руський, 1989, с. 227, 230, 235, 236, 249, 253, 333, 361, 397, 452).

Головними центрами Погориння в X-XIII ст. були Дорогобуж та Пересопниця.

Місто Дорогобуж (нині село Дорогобуж Гощанського району Рівненщини) було опорним пунктом поширення влади київських князів на захід і на початку XI ст. розвивалося як замок-фортеця великого київського князя, а в кінці XI ст. Дорогобуж став найбільшим удільним князівством у басейнах рік Горинь та Случ. Перша писемна згадка про Дорогобуж датується 1084 роком (Літопис Руський, 1989, с.125), а друге за величиною місто Погориння - Пересопниця (нині село Пересопниця Рівненського району) згадуєть-

ся в літописах з 1149 по 1246рр. (Літопис Руський, 1989, с.227,401). Погориння вXIIПст. стало одним із важливих плацдармів, які використовували волинські князі Данило та Василько Романовичі для об'єднання під своєю владою всіх українських земель і створення однієї з наймогутніших європейських держав - України-Русі. У 1205 році, після загибелі великого князя Романа „Самодержця Русі», в Україні-Русі розгорнулася жорстока боротьба за владу, в якій її законні володарі Данило та Василько Романовичі втратили свою батьківщину. Місто Київ зайняв Рюрик Ростиславович, місто Володимир - князь Олександр Белзький, а за Галицьке князівство протягом більш як двох десятиліть велася жорстока війна. Значну роль в цій боротьбі за владу відіграв князь пересопницький Мстислав Німий, який в період з 1205 по 1211 рік неодноразово організовував військові походи на Галич. У1207 році Мстислав Німий зробив усе можливе, щоб вокняжитись в Галичі, однак бояри галицькі на чолі з Іллею Щепановичем, насміявшись над ним, не дозволили йому стати галицьким князем (ПСРЛ, 1962, с.727). На галицькому престолі на багато років утвердився боярин Володислав Кормильчич, який з допомогою угорських та чеських феодалів утворив галицьку боярську республіку.

Центром підготовки до бойових дій для повернення галицького престолу стають погоринські міста Каменець (нині село Городище біля Шепетівки) та Пересопниця. В Каменці зібралися князь Василько Романович з усіма белзькими боярами, сюди ж приїхала княгиня Анна з Данилом та вірними їм галицькими і волинськими боярами. На той час князь пересопницький Мстислав став союзником князям Романовичам. Він організував воєнну коаліцію з військ краківського князя Лешка, Олександра Всеволодовича, князя володимирського і белзького та князів каменецьких Данила і Василька Романовичів. У Каменці та Пересопниці розроблялися плани військових дій, збиралися сили для наступу на Галич. Вирішальна битва між коаліційними військами та об'єднаними військами галицьких бояр, чеських та угорських баронів відбулася біля річки Бібрки, де полягло багато полків чеських і угорських баронів. У кровопролитній битві перемогли, як наголошує літописець „Ляхове і Русь», однак повної перемоги досягти не вдалося, на галицькому престолі залишився Володислав.

Знову м. Каменець стає місцем княжіння синів князя Романа і підготовки їх до нових походів. Велику допомогу Данилові та Васильку надавав пересопницький князь Мстислав Німий. Перед самою своєю смертю в 1225 році він поручив свого сина Івана і всі свої волості (Пересопницю і Луцьк) Данилу. Таким чином, Романовичам уже належала Волинь з усіма забузькими землями (Грушевський, 1991, с.43-44), а після Ярославської перемоги Данило стає повновладним господарем України-Русі.

Одним із видатних місць, що відіграло важл иву роль в утвердженні української держави Данилом Галицьким, є погоринське міст о Шумськ. Тут у 1232 році в битві зустрілися полки Данила та об'єднане угорсько-галицьке військо короля Андрія II. Повністю розбивши полки Андрія, Данило з Шумська вирушив походом на київську землю для допомоги київському князю Володимиру проти чернігівського князя Михайла та Ізяслава Новгород-Сіверського. В результаті військової кампанії на Київщині вдалося не тільки відбити наступ Михайла та Ізяслава, arte й укласти вигідний мир для себе, внаслідок якого Данило отримав в володіння м.Торчиськ, політичний центр чорних клобуків у Пороссі, що на півдні від Києва. Важливість цього надбання важко переоцінити, волинський князь одержав частку „Руської землі» і тим самим заявив про свою спадковість у отриманні великокнязівського престолу (Ідзьо, 1999, с.184).

Важливою віхою в державотворчому процесі Данила Галицького є його похід у 1255 році на погоринські землі, де він дав вирішальну битву військам татарського хана Куремси. Проте, основні бої з військами Куремси точилися на Погоринні, писав І.П.Крип'якевич (Крип'якевич, 1936, с. 118). З такою думкою погоджуються і сучасні дослідники (Котляр, 1996, с. 149; Ідзьо, 1999, с.285). Враховуючи, що літописи містять лише короткі уривчасті повідомлення про ті події, автор цієї публікації разом з вченим-істориком Прищепою Б. А. на основі усних переказів жителів погоринських сіл, зокрема Томахів та Симонів, а також за результатами археологічних розкопок, де виявлені сліди жорстоких боїв, припускають, що основна битва між військами Данила Галицького та хана Курем-

си могла відбутися на річці Горинь біля с.Томахів (Цимбалюк, Прищепа, 2003, с.49).

Місцеві старожили розповідають про велику битву з татарами, яка відбулась поблизу села, а там, де було поховано загиблих воїнів, встановлено пам'ятник. Хто і коли поставив цей пам'ятник - невідомо, збереглася лише згадка, що його поновили до святкування 300-ліття царювання в Росії Романових. Тоді ж пам'ятник був увінчаний хрестом. Це колона заввишки 3,5м. Зверху на ній встановлений хрест, а на середині висоти прикріплено щит давньоруського воїна та шолом. Щит прикриває перехрещені спис та сокиру. На щиті ще у 20-ті роки XX ст. було зображення Георгія Змієборця на коні (не збереглося).

Пам'ятник у селі називають Ян. Можливо, це ім'я полководця, який брав участь у битві чи загинув тут. Ім'я Ян, Іван було досить поширене в добу Київської Русі. Літописи згадують волинського боярина Івана Михалковича, сідельничого Данила Галицького, який виконував важливі доручення князя. Можливо, це він загинув у бою з монголо-татарами. Відомо також, що другим хрестильним ім'ям Данила було Іван. Не виключено, що цей пам'ятник названо на честь Данила, як пам'ять про його перемогу над Куремсою. Слід відмітити, що зображення Георгія Змієборця на щиті може вказувати на давній герб стольного міста Волині - Володимира. Із спогадів старожилів довідуємося, що загони Куремси рухалися з боку Острога до Дорогобужа. В селі Томахів на полі біля замку їх зустріло військо Данила Галицького і відбулась велика битва, загинуло багато татарських воїнів, яких мешканці навколишніх сіл кілька днів вивозили підводами ховати.

Боротьба з татарами на Погоринні, одним із епізодів якої, вірогідно, була битва біля Томахова, завершила остаточний розгром Куремси та прославила Данила Галицького як полководця, який зумів дати гідну відсіч грізним монголо-татарським ордам.

Знаючи, що Золота Орда не залишить у спокої Україну-Русь, першочерговим завданням Данила у подальшому стала відбудова фортець на прикордонні з ординцями. Рубіж охорони проходив на Погоринні. В 1258 році Данило Галицький довгий час стояв біля м. Корець, звідки керував відбудовою фортець на Волині. Завдячуючи своєчасним та вмілим діям Данила, українська держава, її військо, народність, релігія, закони, мова та культура збереглися ще на багато років. За часи Радянського Союзу мало хто знав про те, що першими татар перемогли Данило та його брат Василько.

Першою над татарами пропагувалася перемога Дмитрія Донського над ханом Мамаєм у Куликовській битві в 1380 році і не згадувалося про те, що український король Данило на 125 років раніше переміг хана Куремсу. Тільки в незалежній Україні вчені та політики змогли дати реальну оцінку перемозі в 1254-1255 роках військ української держави над золотоординськими ханами, яка показала Данила Галицького як людину високих політичних, державних і військових здібностей. У своїй книзі „Україна - не Росія» Президент України Л.Д.Кучма пише: „Мені приємно при нагоді поговорити про те, що Галицько-Волинське князівство було колись справжньою європейською державою, що Данило Галицький був королем, одним із європейських королів...» (Газета „Факти»,2003, №156(1461), с.4). Утвердження королем Данилом української держави, в тому числі і на території Погориння, забезпечило незалежне існування України-Русі ще на ціле століття та завершило її облаштування за західноєвропейським зразком.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Газета „Факти», 2003, №156(1461), с.4
2. Галицько-Волинський літопис. - Львів, 1994.
3. Грушевський М.С. Історія України -Русі. К. 1991.
4. Ідзьо В. Українська держава у XIII ст. Івано-Франківськ: „Нова зоря»,1999.
5. Котляр М.Ф. Полководці Давньої Русі,- К:.«Україна», 1996.
6. Крип'якевич І.П. Історія Українського війська. - Львів: Вид. І. Тиктора, 1936.
7. Літопис Руський за Іпатським списком. Переклав Л.Махновець.- К:»Дніпро», 1989.
8. Прищепа Б.А., Нікольченко Ю.М. Літописний Дорсгобуж в період Київської Русі. До історії населення Західної Волині в X-XIII століттях. - Рівне, 1996.
9. ПСРЛ. М. 1962.
10. Цимбалюк В.І., Прищепа Б.А., Волков П.М. Погоринські землі в часи боротьби Данила Галицького з монголо-татарами у XIII столітті (Навчально-методичний посібник). - Рівне, 2003.

АНОТАЦІЯ

Так історично склалося, що Погоринські землі стали одним із важливих оборонних

рубежів України - Русі. Найбільшими центрами Погориння у XIII ст. були міста Дорогобуж і Пересопниця, а на Верхній Горині виділялись за своїм значенням Шумськ і Каменець. Каменець та Пересопниця стали своєрідним плацдармом, з якого Данило Галицький з допомогою пересопницького князя Мстислава Німого почав об'єднувати роздрібнені українські землі в одну сильну європейську державу.

Відбудовуючи свою державу, король Данило (згідно з літописами), неодноразово бував на Погоринні. В 1232 році біля м. Шумськ він розбив війська короля Андрія II, а в 1255 році на річці Горинь - дав бій і розгромив основні сили татарського хана Куремси. Крім того, в 1258 році Данило довго стояв біля м. Корець, звідки керував відбудовою зруйнованих татарами фортець на Волині

АННОТАЦИЯ

Так исторически сложилось, что Погорынские земли являлись одним из важнейших оборонных рубежей Украины - Руси. Наибольшими центрами Погорыння в XIII ст. были города Дорогобуж и Пересопница, а в Верхней Горыни выделялись за своими значениями Шумск и Каменец. Каменец и Пересопница стали плацдармом, откуда Данило Галицкий при помощи пересопницкого князя Мстислава Немого начал объединение разрозненных украинских земель в единое сильное европейское государство.

Отстраивая свое государство, король Данило (согласно летописей), неоднократно был на Погорьшни. В 1232 году возле г. Шумська он разбил войска короля Андрея II, а в 1255 году на реке Горынь дал бой и разгромил основные силы татарского хана Куремсы. Кроме того, в 1258 году Данило длительное время стоял возле г. Корец, откуда руководил восстановлением разрушенных татарами крепостей на Волыни.

SUMMARY

This article deals with Pogoryn lands became one of the most important defensive borders of Ukraine - Rus. The biggest centres of Pogoryn lands in XIII century were Dorogobuzh and Peresopnitsa and on the Uppor Goryn - Shumsk and Kamenets. Kamenets and Peresopnitsa became the so-called outpost from which Danylo the Galitskyi has started to unite the divided Ukrainian Lands in a one powerful European state.

According to the chronicles king Danylo repeatedly visited Pogoryn lands when rebuilding his state. In 1232 near the town of Shumsk he has defeated the army of king Andrii the Second and in 1255 on the river Goryn - the main forces of the Tartar khan Kuremtsy. Besides in 1258 Dahylo controlled the rebuilding of Volyn fortresses hestroyed by the Tartars.

РОЛЬ ДРУКАРЕНЬ ВОЛИНІ В ПОШИРЕННІ ОСВІТИ

Черепуха Л.О.

Міжнародний університет "РЕП" імені академіка Степана Дем янчука

За свідченням книжкових джерел, підготовлених до 900 та 1000-ліття православ"я на Волині [1] наш край одним із перших пройшов християнізацію, збагатився великою кількістю збудованих храмів, монастирів, а також заснуванням при них друкарень, які з перших днів своєї діяльності служили утвердженню православної віри та поширенню освіти. Зокрема, цій важливій справі служили Острозька та Дерманська, Почаївська та Кременецька, Четвертинська та Луцька, Рохманівська та Чорненська, Костянтинівська та Житомирська друкарні.

На Волині при монастирях були давні традиції укладання, переписування та популяризації рукописних книг. Цим славилися Зимненський, Дерманський, Пересопницький, Луцький та інші монастирі. Наш край був сприйнятливий для налагодження книгодрукування, і особливо організації шкіл, які своєму розвиткові завдячують утверджувачам православ"я та руської народності князям Андрію Курбському та Костянтину (Василю) Острозькому. У практичному налагодженні справи тут основним є досвід Івана Федорова. У княжому місті Острозі ним, його учнями та послідовниками друкувалися не лише